

KAREL ČAPEK: KDY SE CO ČTE

Jedna z ustálených otázek, kterými někdy obtěžujeme své bližní, je: Kterou knihu máte nejraději? Jako většina ustálených otázek je i tato otázka naprosto nepřesná. Správněji by měla znít: Kterou knihu v takové nebo makové situaci máte nejraději? Zajisté jinou knihu má člověk nejraději, pokud je ve výhodné a epické situaci kluka, jenž zrovna váhá, má-li si pořídit prak nebo číst Curwooda; jinou, jsa stížen zmatkem puberty; jinou, jsa po uši zamilován; a opět jinou po onu větší a vážnější část života, kdy honí hřebenem po hlavě první i následující šediny. Toto ovšem je stará vesta; lze se jenom divit, že když už se vydávají knížky "pro děti" nebo pro "dospívající mládež", nevydávají se jiné knížky s výslovným označením, že jsou pro mladé osoby nebo pro staré šedivce, pro rozvedené manželky nebo pro osamělé bručáky. Avšak i když nehledíme na tyto rozdíly věku, nehodí se každá kniha, byť byla sebelepší, do každé situace. Například bible se obyčejně nehodí jako cestovní lektýra do vlaku. V čekárnách zubařů nejsou zpravidla vyloženy básně, aby si jimi pacienti krátili čekání. Člověk se k ranní kávě nepustí do Hugových Bídníků, nýbrž daleko spíše do novin.

Řekl bych vůbec, že ráno se jaksí nehodí ke čtení knížek; člověku se to zdá být mařením času. Teprve s pokračujícím dnem pomalu roste schopnost a potřeba číst knížky a vrcholí obyčejně v noci; celkem vzato, čtenář patří mezi zvířata noční, a proto jeho odznakem bývá sova, a nikoliv slepice nebo kachna, jež by jinak vhodně vyjadřovaly čtenářovu hltařovost. Jen noviny jsou dělány pro ranní čtenáře, držící v ústech rohlík nebo visící v tramvaji na držadle; abychom tak řekli, noviny jsou plachta, se kterou člověk vyplouvá do božího dne. Naproti tomu revue se čtou nejlépe po obědě, kdežto kniha, podobně jako láska nebo flám, je hlavně záležitost noční.

Věc je daleko složitější, jakmile přihlížíme k různým okolnostem životním. Tak například jsi-li utahán, žádáš si četbu, která je jako pořádný kus masa; nechceš mlsat, nýbrž bohatýrsky se našťouchnout jako drvoštěp po práci; i dáš si pořádný román, takový s důkladným dějem; podle možnosti krvák; není-li krváku, tedy román dobrodružný, zvláště pak mořeplavecký. Při mírné indispozici, jakož i v době starostí nebo přepracování dá se číst román exotický, historický nebo utopistický, hlavně proto, že ti po těch dalekých zemích a dobách vlastně nic není. Při těžké rýmě nebo jiném pádu náhlé choroby prahneš po četbě krajně vzrušující a napínavé, která však nesmí být sentimentální a musí dobře končit; zkrátka, je to detektivka. Při chorobě chronické odložíš i detektivku a sháníš se po něčem dobromyslném a důvěru vzbuzujícím; nejspíš to bude Dickens.

Pozorný čtenář vůbec shledá, že Dickens a Gogol jsou autoři podněcující chuť k jídlu. V hodině smrti nemám ještě vyzkoušeno, které knize by dal člověk přednost; ale v kriminále a nebezpečnosti života, jak mne ujistil pan dr. Preiss, nelze dobře strávit Dostojevského, ba ani Jirásků; in carcere et catenis prý dělá člověku nejlépe Hrabě Monte Christo, Tři mušketýři nebo takhle Červený a černý Stendhala.

V neděli čte člověk nejraději eseje, už proto, že se při nich mírně a poněkud svátečně nudí; dále díla klasická, jež čist je, jak se říká, "povinností každého vzdělance"; vůbec nedělní četba je trochu jako konání ctnostného skutku, kdežto četba dne všedního se podobá spíše nějaké prostopášnosti, řekněme obžerství. Na letním bytě nejlepší četbou jsou staré kalendáře, Naše myslivost a Hostimil, pokud tyto časopisy jsou v místní hospodě; když nejsou, sáhne člověk dokonce i po Venkovu. Na podzim se čte nejlépe Anatol France, patrně pro svou zvláštní zralost; v zimě v sobě spaluje čtenář všechno možné čtivo, ba snáší i objemné psychologické romány, kterým se v létě nápadně vyhýbal.

Vůbec tlusté romány se hodí do nepohody a metelice; čím horší nečas, tím tlustší román. V posteli nečtou se verše, nýbrž próza; verše čte člověk sedě jen zlehka, tak jako když ptáček sedí na větvi. V chodě čte člověk bedekra, noviny, poslední kapitoly rozečteného románu a časové pamflety. Při bolení zubů má rád romantickou literaturu, jíž by opovrhl v době rýmy. Když něco čeká, řekněme dopis nebo návštěvu, má nejraději krátké povídky, například Čechova.

Mimoto je veliké množství knížek, u kterých opravdu nevím, kdy a za jakých zvláštních okolností se vůbec čtou; a nemohu tomu přijít na kloub.

Lidové noviny, 35, 11.12.1927, č. 623, s. 1-2.